ناسانـدنی کتێـبی (لای کوردەکـان بووم)… هیوا نـاسیح

کتێبی لای کوردەکان بووم، بینەری خەباتێک بۆ ژیان (Ich war bei den Kurden, Augenzeuge eines Lebenskampfes) کە هی نوسەر و رۆژنامەنوسی ناسراوی نەمسایی فریتس زیتە (Fritz Zitte) یە، ساڵی ١٩٨٠ لە ڤییەننا بە قەبارەی مامناوەند و ٢١٠ لاپەڕە بڵاوکراوەتەوە، وێنەی پێشمەرگەیەکی گەنج لەسەر بەرگە‌کەیەتی بە بڕنەوێکەوە. نوسەری ئەم کتێبە ساڵی ١٩٢٤ لەو وڵاتە لەدایکبووە و ساڵی ٢٠٠٧ کۆچی دوایی کردوە، ناوبراو بەوە ناسراوە کە ڕاپۆرتی ڕۆژنامەوانی نوسین و وێنەیی لە شوێنە پڕ لە قەیران و جەنگەکانەوە ئامادە کردوە و لە هەندێک تەلەفزیۆن و گۆڤار و ڕۆژنامە بەناوبانگەکانی ئەوکاتی وڵاتانی ئەوروپادا بڵاویکردونەتەوە، ئەم بەوە جیاواز بووە لە رۆژنامەنوسانی سەردەمەکەی، کە خۆی سەرکێشی کردوە و کام ناوچە جەنگ، کە شەڕ و نائارامی و خەبات و شۆڕشی تێدابووە خۆی بە هەر نرخێک بووە چۆتە ئەوێ و ماوەتەوە و ڕاپۆرتی مەیدانی ئامادە کردوە و چاوپێکەوتنی لەگەڵ کەسایەتی و کاراکتەرە دیارەکاندا ئەنجامداوە و دواتر بەشێوەی کتێب بڵاویکردۆتەوە، نمونە وڵاتانی وەک یەمەن، ئەنگۆلا، سورینام، نیگکەراگوا، نامیبیا، چاد، سودان، کەمبۆدیا، ئەفغانسان و کوردستانە، خۆی خاوە‌نی زیاتر لە ٢٠ کتێبە زۆربەیانی بەم جۆرە نوسیوە‌. وەک دەریشدەکەوێت هەمیشە پشتی خەباتگێڕان و گەلانی چەوساوەی گرتوە و ڕەخنەی لە چەوسێنەران، داگیرکەران و سیستمی سیاسی ناوچەیی و جیهانی گرتوە. تەنانەت رەخنەی لە سەرکردایەتی و کاراکتەرەکانی شۆڕشەکانیش گرتوە. ئەم بە خۆی و کۆڵەپشت و کامێرا و جانتایەکەوە ملیناوە و گوێی بە مەترسی و کێشە و گرفت و هەندێک جار گیانی خۆشی نەداوە!

لە پێشەکی کتێبەکەی (لای کوردەکان بووم) نامەیەکی کوردیی دەستنوسی سامی عەبدولرەحمان (سامی سنجاریی)، سکرتێری ئەوکاتی پارتی دیموکراتی کوردستان و دەقی ئەڵمانییە‌کەشی بڵاوکراوەتەوە، کە لە ١٠/١٥/ ١٩٧٩دا نوسراوە، تێیدا بە کورتی وەسفی ئەم نوسەر و رۆژنامەنوسانە دەکات و ئەمکارەی ئەو بۆ دەنگدانەوەی خەباتی کورد بەرز هەڵدەسەنگێنێت. بەڵام چیرۆکی نوسینی کتێبەکە بەوە دەستپێدەکات، کە نوسەر زۆر پێشتر زانیاری لەسەر کێشەی کوردەکان هەبووە و مەبەستی بووە سەردانی کوردستان بکات، لە نیوەشەوێکی پایزی ساڵی ١٩٧٩دا تەلەفونێکی لە پاریسەوە بۆ دێت، کە کوردێک پێی

دەڵێت، گەر تۆ وەک جاران حەز دەکەی سەردانی کوردستان بکەیت ئەوا ڕۆژی چوارشەممە ئوتێلی فڵان لە شاری کۆڵنی ئەڵمانیا یەکتر دەبینین. ئەمیش ڕازی دەبێت و یەکتر دەبینن، دوای ئاشنابوون بە ئامانج و بیروبۆچوونی زیتە ڕازی دەبن هاوکاری سەفەرەکەی بکەن، پێدەچێت ئەمان سەر بە پارتی بووبێتن. ڕێک دەکەون کە ئەم بە فڕۆکە تا ئەستەمبوڵ بچێت و لەوێ ئەندامێکیان پێشوازی لێ بکات، بۆ ناسینەوەشی پێنج کرۆنییەکی کاغەزی پارەی ئەوکاتی سوید دوو لەت دەکەن و لەتێکی دەدەنە ئەم و لەتێکی دەنێرنەوە بۆ ئەوێ وەک بەڵگە. دیارە ئەم کارەی پارتی کردویەتی زۆر گرنگ بووە بۆ کاتی خۆی، کە دەنگی کورد نەگەیشتۆتە هیچ کوێ و دوای هەرەسی ١٩٧٥ وازانراوە کە خەباتی کورد کۆتایی هاتووە، زۆر کەم ڕۆژنامەنوس و نوسەران دەگەیشتنە ناو پێشمەرگە.

بە کورتی ناوبراو خۆی دەپێچێتەوە و سەرەتای مانگی ئۆکتۆبەری ١٩٧٩ دەفڕێت بۆ ئەستەمبوڵ و وەک ڕێککەوتون لە سەعات دووی نیوەشەو لە ئوتێلی دیڤان لە ئەستەمبوڵ دێن دەیبەن. کەسێک بە ناوی عومەر وەک وەرگێڕ و هاوسەفەر سەرەتا بە ئۆتۆمبیل بەرەو باشوری ڕۆژهەڵاتی تورکیا (باکوری کوردستان) و لەوێوە بۆ سنوری ئێران، دواتر لەگەڵ دووکەسدا بە ڕێگەی قاچاخ و بە سواری ئێستر بە سەر سنوری پڕ لە مەترسی مین و خاڵی سەربازی و شاخوداخ و دۆڵ و ڕێگەی سەخت و کەندولەند، تا بە نایاسایی دەگەنە نێو خاکی ئێران و لای بارەگایەکی پارتی دەحەسێنەوە. دیارە ئێران ئەوکات دۆخێکی زۆر نائارام و بارگاوی بە شەڕ و شۆڕی کاتی ڕاپەڕینی گەلانی ئێران دژ بە شا و ناکۆکی نێوان ڕژێمی ئێران (خومەینی) و حزبە کوردییەکان بووە، ئەتمۆسفێرەکە زۆر نائاسایی و پڕ لە مەترسی و دڵەڕاوکە و بارێکی ئاسایشی ناجێگیر بووە، بە تایبەت بۆ ئەمێکی بیانی و ئەوروپی، کە تەنها ڤیزەی گەشتیاری تورکیای هەبووە و بە نایاسایی هاتۆتە ناو ئێرانەوە، بەڵام ئەم گوێی پێ نادا و لەسەر ئەوە سور دەبێت، کە بچێت بۆ سەرکردایەتی ئەوکاتی پارتی – قیادە مووەقەتە، وە چاوی بە سکرتێری ئەوکاتی پارتی بکەوێت!

پێشمەرگەکان ئەم تێدەگەیەنن کە دوو ڕێگە هەیە، یەکێکیان ئەمینترە کە لەگەڵ مەفرەزەی پ.م کاندا و دوو سێ هەفتەی پێ دەچێت و بە پێیە، ڕێگەی دووەم بە ئۆتۆمبیلە و یەک ڕۆژ دەخایەنێت، بەڵام پڕ لە مەترسییە، چونکە دەبێت بە سێ خاڵی پشکنینی هێزەکانی سەر بە ڕژێمی ئیسلامیدا تێپەڕێن! دوای بیرکردنەوەیەکی زۆر زیتە بڕیار دەدات کە ڕێگەی ئۆتۆمبیلەکە هەڵبژێرێت، هەرچەندە بۆ ئەمێکی

ئەوروپی و بێ هیچ بەڵگەیەکی سەفەر و ڤیزەیەک، گەر بگیرێت بە دڵنیایی بە پێی یاسای ئەوکاتی دەستەڵاتدارانی ئێرانی گولەباران دەکرێت! بە کورتی جانتا و کامێراکەی هەڵدەگرێت و لەگەڵ کۆمەڵێک پ.م دا، ئەمیش بەرگی کوردی دەپۆشێت و لەگەڵ ئەواندا بە لاندرۆڤەرێک بەڕێدەکەون! دوای ئەوەی بە سەرکێشی بە هەر سێ بازگەکەدا تێپەڕ دەن، کەوەك خۆی دەڵێت ئەو چەند خولەکەی لە بازگەکاندا ئۆتۆمبیلەکەیان دەوەستاند لای ئەم کات بە ساڵێک دەڕۆیشت و وەخت بوو هەناسەش لەخۆی ببڕێت، لای ئێوارەکەی دەگەنە سەرکردایەتی حزبەکە، کە پێدەچێت ناوچەی ڕاژان بووبێت. لەوێ سامی عەبدولرەحمان دەبینێت، هەندێک دەحەسێتەوە و لە ژێر دەوار و چادرەکانیاندا دێت و دەچێت. پاش چەند ڕۆژێک لەسەر ویستی خۆی و بە پێشنیازی سامی لەگەڵ چەند مەفرەزەیەکی پ.م دا لە جەولەیەکدا دەڕوات بەرەو کوردستانی باشور، بۆ بینینی رەوشی ئەوێ، راپۆرت لەسەر کار و چالاکییەکانیان دەنوسێت. لە ڕێگا زۆر سەرما، برسێتی، شەوڕەو و بێخەوی و ماندوێتی و ساتی پڕ لەمەترسی دەبینێت، پاش ماوەیەک دەگەڕێتەوە بەرەو سەرکردایەتی، نیوەشەوێک پاسەوانێکی سامی بانگی دەکات بۆ چادرەکەی ئەو، لەوێ سامی دەڵێت: تۆ دەتەویست گفتوگۆیەکی ئارام و درێژم لەگەڵدا بکەیت و تۆماری بکەیت، ئێستا کاتم هەیە! ئەویش تۆمارکەر دەردەهێنێت و چاوپێکەوتنێکی باشی لەگەڵدا دەکات، کە دەقەکەی لە کتێبەکەدا بڵاوکراوەتەوە. ئەم سامی وا دەناسێنێت: پێشمەرگەیەکی بێ جامانە، ئەندازیار و زمانزانێکی زیرەک و بەئاگا کە لە بەریتانیا خوێندوێتی و ژیاوە، سمێڵتاشراو (کە ئەوکاتە سمێڵتاشین لە نێو کورد بە گشتی و پێشمەرگەدا بەتایبەتی زۆر نامۆ بووە). وێنەیەکیشی لەگەڵ ناوبراودا لە بەرگی پشتەوەی کتێبەکەدا بڵاوکردۆتەوە. هەروەها وەک تیۆریسێن (مونەزیر)ی حزبەکەش باسی دەکات.

یەک لەو پرسیارەی سەرنجڕاکێشانەی لە گفتوگۆکەدا هاتوە، زیتە دەپرسێت: پارتی دیموکرات هەڵگری چ ئایدۆلۆجییەکی زانستی و سیاسییە؟ سامی لە وڵامدا دەڵێت: شۆڕشەکەمان پێشکەوتووخوازانەیە. زیتە: بەڵام هەموو شۆڕشەکان وا ئیدیعا دەکەن؟ سامی: وایە، بەڵام من دەتوانم بڵێم لە پڕۆگرامی خۆماندا زۆر ئامانجی سۆسیالیستیمان وەک خاڵ جێگیرکردوە…هتد. لە شوێنێکی تردا سامی دەڵێت: ئێمە جارێکی تر هەرگیز چەکەکانمان دانانێین، وەک ساڵی ١٩٧٥ و بە فەرمانی بارزانی کردمان، گەلی ئێمە بە خوێن باجەکەیان دا! لە شوێنکی تردا زیتە دەپرسێت: کامیان بۆ ئەم شۆڕشە گرنگترە، کەسایەتی سەرکردایەتی یان بیروباوەڕی سیاسی؟ سامی: بێگومان لە خاڵی یەکەمدا ئایدۆلۆجی، چونکە شەڕکەران دەبێت بزانن بۆ چ

ئامانجێک خەبات دەکەن…هتد. ئەوەی سەیرە سامی عەبدولڕەحمان هەرچەندە وەک کەسێکی ڕۆشەنبیر و بەئاگا دیارە و قسەدەکات، بەڵام لە وڵامەکانیدا هیچ باسی حزب و لایەنەکانی تری کوردستانی باشور ناکات و ناویان ناهێنێت، وەک ئەوەی تەنها حزبی ئەوان لە مەیداندا بووبن. هەروەها ئاماژە بە ناکۆکی و خاڵی جیاوازیشیان لەگەڵ حزبەکانی تردا نادات، تەنها باسی حزبی دیموکراتی ئێران دەکات. وە وەک کەسێک دەردەکەوێت کە دەیەوێت لەسەر ڕێچکەیەکی نوێ خەبات بکەنەوە. بەڵام مرۆڤ تێی دەگات، کە پارتی باوەڕی بە فرەحزبی نەبووە.
زیتە لێرەو لەوێ لەگەڕانەکانیدا بەنێو پ. م و گوندەکاندا پرسیاری لە پ.م و لێپرسراو و خەڵکی سادەش کردوە، لە شوێنێکدا دەنوسێت: پیاوێکی سەرسپی پیری کورد لە گوندێکدا بە هێمنی و حەسرەتەوە گوتی: ئێمەی کورد گەلێکی نەناسراو و مەتەڵاوین، زۆر لاپەڕەی مێژوومان پڕ کردۆتەوە، بەڵام بەشێکی زۆری لاپەڕەکانی هەرگیز هەڵنەدراونەتەوە، بۆیە وەک ڕازونهێنی تا هەتایە دەمێنێتەوە!

پێدەچێت پاسداران پێیان زانیبێت کە ئەم هاتوە، بۆیە دوای ئۆتۆمبیلەکەیان دەکەون، ئەم کەڵ لەگەڵ پ.م کانی پارتیدایەڵ و پێدەچێت ناکۆک بن لەگەڵ پ.م حزبی دیموکراتدا لەوسەردەمەدا، کاتێک لەدەس هێزە ئێرانییەکە هەڵدێن بێئاگا دەکەونە نێو ئەو گوندانەی لە ژێر کۆنترۆڵی حزبی دیموکراتدایە و ئەوەندەی نامێنێت تەقە لەیەک بکەن و کێشە دروست بێت، بۆ ئەم سەختە تێبگات، هەردوولا کوردن و هەمان بەرگ و چەکیان هەیە بۆ دەبێ ناحەز و دژ بە یەک بن!
نوسەر بەشێکی کتێبەکەی تەرخانکردوە بۆ باس لە خەبات و سەرهەڵدانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە ناوی (ڕاپەڕینی کوردەکان) بە درێژی باس لە ڕاپەڕینی گەلانی ئێران و دواتر هاتنەسەرکاری خومەینی و دڕندەیی و تاوانەکانی ڕژێمی مەلاکانی ئێران دژ بە کورد و بێوەفاییان بەرامبەر خەباتی گەلی کورد دژ بە شا، کوشت و بڕ و گولەبارانکردنی گەنجانی کورد و …هتد دەکات. هەروەها باس لە نەدانی مافەکانی کورد و سەرکوتکردنی کوردەکان دەکات. لە بەشێکی تردا بەدرێژی باسی دەزگای هەواڵگری ئێران لەسەردەمی شادا (ساواک) دەکات، کە چەند دڕندە و خوێنڕێژ و بێبەزەیی بوونە بەرامبەر ئازادیخوازان و زیندانییانی سیاسی کورد. ئینجا ڕەخنە لە ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان و سەرۆکی وڵاتانی ئەوروپاش دەگرێت، کە بەوپەڕی ڕێزەوە و بۆ بەرژەوەندی خۆیان پێشوازییان لە شا کردوە و دەستی

شاژن (فەرەح زیبا) یان ماچ کردوە لە سەردانەکانیاندا.

لە بەشێکی تریدا بە درێژی باسی کوردەکانی باکور و چەوساندنەوە و دیکتاتۆریەت و خوێنڕێژی ئەتاتورک دەکات، کە ناوی کوردەکانی گۆڕی بۆ (تورکە شاخاوییەکان)، تەنانەت دەڵێت دیپلۆماتە ڕۆژئاواییەکان ئاگادارن کە بە فەرمانی ناوبراو زیاتر لە ٦٠٠ هەزار کورد کوژراون و سەربڕاون، کەچی ئەم بابەتە کە جینۆسایدە کەس لە ئاستی نێودەوڵەتی بەرزی ناکاتەوە و باسی ناکات!

لە گەڕانەوەیدا بە هەمان شێوە توشی چەرمەسەری و گرفتی زۆر دەبێت، لە ئێستر بەردەبێتەوە و دانێکی دەشکێت! لەگەڵ قاچاخچی فەرش و بەنایاسایی داخلی تورکیا دەبێتەوە بەڵام ئەوەی گرنگە بەلایەوە، سەرجەم نوسین و وێنەکانی گرتونی بە سەلامەتی لەگەڵ خۆیدا دەگەیەنێتەوە ئەوروپا.

دوا بەشی کتێبەکەی بە ناوی گرێکانی یان گرفتەکانی کوردەکان، هەڵسەنگاندنێکی جوانی بۆ شۆڕشەکانی کورد و خەباتەکەی کردوە، باس لە نەوت و بەرژەوەندی وڵاتانی جیهان و ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ دەکات، ئەم جگە لە بێبەزەیی و دڕندەیی دوژمنان و یەکتربڕینی بەرژەوەندییەکانیان، باس لە بیرکردنەوە و رەفتاری دواکەوتوویی و عەشایری، ناکۆکی و ناتەبایی ناوخۆیی، یەکنەگرتویی، خۆخۆریی دەکات، کەوا سەرەڕای ئەوەی کوردەکان شەڕکەری باشن و کۆڵنەدەرن، ئەو هۆکارانە نەیهێشتوە بە ئامانج بگەن. ئەم (دووبەرەکی) وەک قەدەر یان نەفرەتی کوردەکان باس دەکات کە لێیمان نابێتەوە. دیارە ئێوەش هاوڕامن کە ناوبراو تەواو پێکاوێتی.

هەر لەو بەشەدا دێتە سەر کۆنگرەی نۆیەمی پارتی، کە لە مانگی نۆڤەمبەری ١٩٧٩ لە ئێران سازکراوە، جا نازانم خۆی ئامادەبووە یان نا، بەڵام ڕووداوەکانی نێو کۆنگرەکەی بەوردی تۆمار کردوە، باس لە ناکۆکییەکان دەکات کە وەک دوو باڵ دەرکەوتوون، باڵی ماڵی بارزانی باوک و باڵی سامی عەبدولرەحمان، تەنانەت دەڵێت کاتێک ئیدریس بارزانی لە نێو کۆنگرە داوا دەکات هیچ پشتیوانیەکی کوردەکانی ئێران نەکرێت لە شەڕیاندا دژ بە خومەینی، دەنگ بەرز دەبێتەوە و ئامادەبووان ئەمە وەک (ناپاکی) بەرامبەر بە براکوردەکانیان دەبینن، دەشڵێت کێشەکان زیاتر خەتای ئیدریس بارزانی بووە نەک (مەسعود)، کە گوتراوە ئەوە خۆفرۆشتنە بە خومەینی…هتد. لەوێدا زۆر زەمی شا کراوە و هەڵوێستی خومەینی بۆ هاوکاریی پەنابەرانی عێراقی کورد لە ئێراندا بەرزنرخێنراوە. دەنوسێت، لەسەر ئەمانە سامی عەبدولرەحمان و نۆ لە ئەندامانی سەرکردایەتی کشاونەتەوە لەو سەرکردایەتی و وەک ئەندامی سادە

ماونەتەوە.

ئەم راپەڕینی رۆژهەڵاتی کوردستان و ئازادبوونی بەشێکی ئەوێ وەک دەرفەتێکی زێڕین بینیوە، بۆیە لای وابووە کە دەبێت بە هەموو پشتیوان و هاوکاریان بن، تا ئەم دەرفەتە لەدەست نەدرێت، کە بۆ هەموو کورد گرنگە. تەنانەت دەنوسێت: هەرچەندە بارزانی باوک پیربووە، وەک رەمزە و رێزێکی زۆری لەنێو کوردەکاندا هەیە، بەڵام کوڕەکانی بەم هەڵوێستەیان، مەبەست لە پشتیوان نەکردنی کوردەکانی رۆژهەڵاتە، دووەم هەڵەی کوشندە دەکەن، دوای چەکدانانی ١٩٧٥ کە نوسەر بە (تەسلیمبوون) باسی دەکات. لە کتێبەکەشیدا خاڵی نۆیەمی بەیانی کۆتایی کۆنگرەی بە ئینگلیزی و ئەڵمانی بڵاوکردۆتەوە کە داوا لە حدکا و رژێمی ئێران دەکات بە گفتوگۆ کۆتایی بە شەڕ بهێنن.
ئەم کتێبە وەک سەرچاوەیەکی مێژووی نزیکی خەباتی کورد گرنگی و بایەخی خۆی هەیە، هەرچەندە ئەوە جێگەی رەخنەیە، کە هیچ باسێکی لەو حزب و گروپەکانی تری ئەو کاتی باشوری کوردستان نەکردوە، وەک یەکێتی، پاسۆک و حزبی شویعی و …هتد، بەڵام پێم وایە گرنگە وەربگێڕرێتە سەر زمانی کوردی، بەتایبەت کە نوسەر کەسێکی بیانییە و بێلایەنانە ڕووداو و هەڵوێستەکانی نوسیوەتەوە.

-____________________

ســـــــــەرچاوە: Ich war bei den Kurden – Augenzeuge eines Lebenskampfes; Sitte, Fritz; Verlag Styria, 1980, Austria, ISBN: 3222112630